

TEVHİD PERSPEKTİFİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TOPRAK YÖNETİMİ: AL MİZAN YAKLAŞIMI*

SUSTAINABLE SOIL MANAGEMENT IN THE PERSPECTIVE OF TAWHID: THE AL-MIZAN APPROACH

Prof. Dr.

Recep GÜNDOĞAN

Harran Üniversitesi

Ziraat Fakültesi, Toprak Bilimi

ve Bitki Besleme Bölümü,

Mail:

rgundogan@harran.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8877-1130

Prof. Dr.

İbrahim ÖZDEMİR

Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve

Toplum Bilimleri Fakültesi,

Felsefe Bölümü,

Mail:

ibrahim.ozdemir@uskudar.edu.tr

0000-0002-3839-9606

Bu çalışma 24-26 Ekim 2024 tarihleri arasında Üsküdar Üniversitesi'nde düzenlenen VIII. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresinde sunulan "Tevhid Perspektifinde Sürdürülebilir Toprak Yönetimi: Al Mizan Yaklaşım." başlıklı bildiriden türetilmiştir.

İnceleme Makalesi

/
Review Article

Alınma/Received: 21.11.2024

Kabul/Accepted: 28.12.2024

Telif Hakkı: Bu çalışma Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 License altında lisanslanmıştır (CC BY NC).

Copyright: This article is licensed under Creative Commons Attribution Non Commercial 4.0

International License (CC BY NC).

ÖZET

Toprak, su gibi akışkan veya taş gibi sert olmadan, insanın yaşamına uygun bir beşik gibi yaratılmıştır. Hava ve sudan daha yoğun bir yapıya sahip olan toprak, adeta gizemli bir ayna gibi Allah'ın isimlerini mükemmel bir şekilde yansıtır. Bu özelliği ile Kur'an'da semaya denk tutularak "gökler ver yer" ifadesi ile anılmıştır. Toprağa saygı duymak ve onu her türlü olumsuz etkiden korumaya çalışmak, ahlaki bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilir toprak yönetimi, toprağın üstlendiği görevleri, yani ekosistem hizmetlerini yerine getirebilmesi anlamına gelir. Toprağın başlıca fonksiyonları, diğer bir deyişle ekosistem hizmetlerinin başlıcaları şunlardır. 1) Birçok canlı için yaşam alanı sağlar, 2) suyu arıtır, 3) bitkilere besin maddesi sağlar, 4) dönüşüm makinesi gibi çalışır. Toprağın bu vazifelerini yerine getirebilmesi, yaratılışındaki "mizana" yani ilahi dengeye özen göstermemize bağlıdır. Toprak, canlı olduğu gibi bütün canlıların adeta anasıdır; bu nedenle onunla olan bütün ilişkilerimizin "mizanla", yani bir ölçü ile denge içinde, sürdürülebilir olması zorunludur. Bu, toprağa karşı olan ahlaki sorumluluğumuzun bir gereğidir. Modern zamanlarda Aldo Leopold tarafından kavramlaştırılan toprak etiği, aslında kültürümüzde mevcut olup, birçok halk ozanı ve düşünürün dikkat çektiği varoluşsal bir kavramdır. Bu çalışmada, toprağa karşı olan ahlaki yükümlülüklerimizi yerine getirmenin hem kendimiz hem de topraktan beslenen tüm canlılar ve gelecek nesiller için ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu bütüncül bir yaklaşımla göstermeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Al Mizan, Çevre, Kur'an, Sürdürülebilir Toprak Yönetimi, Tevhid, Toprak Etiği

ABSTRACT

The soil, which was created as a cradle suitable for human life, without being as fluid as water or as hard as stone, reflects the names of Allah like a mysterious mirror, in a denser state than air and water. With this quality, it is equated with the heavens in the Qur'an and expressed as "the heavens and the earth." Respecting the soil and striving to protect it from all harm emerges as a moral duty. Sustainable soil management means ensuring that the soil fulfills the duties or functions it is entrusted with. The primary functions of soil, or the main ecosystem services it provides, are as follows: 1) It serves as a habitat for many living beings, 2) it purifies water, 3) it provides nutrients to plants, and 4) it functions like a transformation machine. The ability of the soil to carry out these functions depends on our attention to the "mizan" (divine balance) in its creation. Since the soil is alive and, in a way, the mother of all living things, all of our interactions with it must be conducted with "mizan," with a certain measure, and in a sustainable manner. This is a requirement of our moral responsibility towards the soil. The concept of soil ethics, conceptualized in modern times by Aldo Leopold, already exists in our culture and is an existential concept highlighted by many folk poets and thinkers. In this study, we have tried to show with a holistic approach how vital it is to fulfill our moral obligations towards the soil, not only for ourselves, but also for all living beings and future generations that feed on the soil.

Key Words: Al-Mizan, Environment, Qur'an, Soil Ethics, Soil Management, Tawhid

1. GİRİŞ

Toprak, dünya yüzeyinde yer alan üç boyutlu bir doğal varlık olup, biyokütle üretimi, net birincil verimlilik (NPP), iklim düzenlemesi, suyun artırılması, kirleticilerin biyolojik olarak parçalanması, su ve bitki besin maddelerinin depolanması ile elementlerin geri dönüşümü gibi pek çok ekosistem işlevi için hayati öneme sahiptir. Karasal yaşamın temelini doğrudan, kentsel yaşamı da dolaylı olarak etkileyen toprak, bu işlevleri sayesinde ekosistemin devamlılığında vazife alır. Toprak kalitesi, toprağın bu işlevleri ne kadar iyi yerine getirilebileceğini ifade ederken; toprak bozulması, doğal ya da insan kaynaklı süreçlerle bu kapasitenin azalması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, toprak bozulması, toprağın mevcut ya da potansiyel kapasitesinin, özellikle de gıda, yem ve lif üretimi gibi ekosistem hizmetlerini yerine getirme kapasitesinin azalması anlamına gelir. Bu bozulma süreçleri, fiziksel (toprak yapısındaki bozulmalar, sıkışma, erozyon), kimyasal (besin maddesi tükenmesi, asitleşme, tuzluluk) ve biyolojik (toprak organik maddesi kaybı, mikroorganizma faaliyetlerinin azalması) olarak sınıflandırılır.

Tevhid inancı, Allah'ın birliğini kabul etmek ve tüm kâinatın O'nun yarattığı ve sürdürdüğü (kayyumiyet) muhteşem bir düzen içinde var olduğunu bilmek anlamına gelir. Bu inanç, sürdürülebilir toprak yönetimi için de sağlam bir temel oluşturur. Sürdürülebilir toprak yönetimi, Allah'ın yarattığı toprak ekosistemine öncelikle hürmeti ve korumayı; insanların bu düzeni bozmadan doğaya hürmetli ve adil (mizan, ölçü, denge) davranarak kullanmalarını gerektirir. Kur'an'da, insanların yaratılan varlıkları, onların fitratını bozmadan kullanmaları ve düzeni korumaları gerektiği vurgulanır.

Örneğin, "O, yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı" (Bakara, 2:29)¹ ayeti, insanların Allah'ın bizlere bahsettiği doğal kaynakları sorumlu bir şekilde kullanmayı öğütler. Bu ayet, doğanın insanlara emanet edildiğini ve bu emanetin korunması gerektiğini açıkça ortaya koyar. Aynı zamanda "İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıktı." (Rum Suresi, 30:41) ayeti de açıkça, insan eliyle yapılan yanlış müdahalelerin doğaya verdiği zarara dikkat çekerek; insanların bu tür eylemlerden kaçınmaları gerektiği hatırlatır. Başka bir ifadeyle, doğayı tahrip etmeden önce insanlar uyarılır. Birleşmiş Milletler Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) raporları 1950'den bu yana meydana gelen küresel ısınmanın temel nedeni olarak "%95 kesinlikle" insan faaliyetlerini göstermektedir (IPCC, 2024).

Tevhid inancına dayalı sürdürülebilir toprak yönetimi, doğanın dengesini bozmadan ve Allah'ın yarattığı düzeni öncelikle bilimsel olarak anlayarak ve onu koruyarak hareket etmeyi gerektirir. Bu anlayış, toprağın diğer canlılar ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını amaçlar. Uygulama olarak bu yaklaşım; erozyonu önlemek, biyolojik çeşitliliği desteklemek, su kaynaklarını korumak ve kimyasal maddelerin kullanımını azaltmak gibi temel çevresel sorumlulukları içerir. Toprağın korunması, sadece ekosistemlerin sürdürülebilirliği için değil, aynı zamanda insan refahı ve yaşam kalitesi için de vazgeçilmezdir.

Ne yazık ki, dünya üzerindeki toprakların yaklaşık %33'ü sürdürülemez yönetim uygulamaları nedeniyle bozulmuştur. Erozyon, toprak yapısının zayıflaması, sıkışma ve besin

¹ Kur'an ayetlerinin mealleri TC. Diyanet İşleri Başkanlığı Meallerinden alınmıştır.

döngüsünün bozulması gibi süreçler toprak kaybına yol açarak, toprakların karbon depolama kapasitesini, biyolojik çeşitliliği ve su filtreleme kapasitesini önemli ölçüde azaltmaktadır. Her yıl tarım arazilerinden 75 milyar tondan fazla toprak kaybedilmekte, bu da ekosistemler üzerinde büyük bir tehdit oluştururken insan ve diğer canlı türleri üzerinde de olumsuz etkiler meydana getirmektedir.

Toprağın korunması, Tevhid inancının bir gereği olarak, Allah'ın yarattığı düzeni koruma sorumluluğumuzun bir parçasıdır. Toprağa şefkatli, adil ve saygılı davranmak, sadece bireysel bir erdem değil aynı zamanda toplumsal bir zorunluluktur. İnsan, bu ilahi emanete sahip çıktığı ve doğayı koruduğu ölçüde Allah katında değer kazanır ve hem dünyada hem de ahirette huzur bulabilir. Yeni oluşan Eko Psikoloji de insanın mutluluğunun ve iyi olma halinin (well-being) doğayla uyum içerisinde yaşamasına bağlı olduğunu teyit etmektedir.

2024'te hazırlanan "Al-Mizan: Yeryüzü ile Bir Sözleşme" adlı rapor, İslam'ın çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma konusunda önemli bir güç olduğunu ortaya koymaktadır. Üsküdar Üniversitesinin de hazırlanmasında katkıda bulunduğu rapor öncelikle karşı karşıya olduğumuz sorunları açık ve net olarak ortaya koyduğu görülmektedir:

"İçerisinde yaşadığımız ve bir parçası olduğumuz dünya; hâli hazırda tahrip edilmiş, bozulmuş ve tehlikeli derecede istikrarsızdır. Dünyanın çehresini değiştirdik ve dengesini yeniden tamir ve inşâ için mücadele ediyoruz. Böcek öldürücülerden radyasyona kadar zehirli maddeler, havayı ve suyu kirletiyor; atmosfer, yanan fosil yakıtlardan kaynaklanan sera gazlarıyla aşırı yükleniyor; topraklar, erozyon sonucu aşınıyor ve fakirleşiyor; okyanuslar, plastikle doluyor; dağlardaki ve kutuplardaki buzullar eriyor, deniz seviyeleri yükseliyor, mercan resifleri ağarıyor; ölümler, kuraklıklar, orman yangınları, kasırgalar ve sellerin sıklığı ve şiddeti gittikçe artıyor.

Egzotik türler, yabancı oldukları ekosistemlerde çoğalıyor ve yerli yaşam biçimleri, insanlık tarihinde daha önce görülmemiş oranlarda yok oluyor. Savaşlar ve ölümcül şiddetli çatışmalar hız kesmeden devam ediyor. Bütün bunlar, yoksullara, mülksüzlere, mazlumlara, mültecilere, çocuklara, kadınlara, yaşlılara ve engellilere ölüm ve büyük ıstıraplar getiriyor. Çatışmalardan en az sorumlu olanlar, en yüksek bedeli ödüyor. Yerli halklara, ırklara, etnik ve dinî azınlıklara yönelik baskılar devam ediyor. Bu da kültürlerin ve kültürel sembollerin şu veya bu ideoloji adına yok edilmesinde; zorla yerlerinden ve yurtlarından edilmiş insanların sayısının artmasında görülüyor. Bu sözleşme, kitap hâline getirilmek için matbaaya gönderilirken bu sayının 100 milyondan fazla olduğu tahmin edilmektedir (Mizan, 2024)."

Bundan dolayı bu rapor, İslam dünyasında çevre koruma bilincini artırmayı hedeflerken, dini ve kültürel faktörlerin sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısını güçlendirmeyi de amaçlamaktadır. Özellikle, Tevhid temelli ve insanın sorumluluğunu vurgulayan sürdürülebilir bütüncül bir çevre ve toprak yönetimi, ekosistemlerin korunması ve doğadaki ilahi dengenin muhafaza edilmesi çağrısında bulunmaktadır. Bunlarla beraber söz konusu rapor başta toprak olmak üzere Allah'ın bizlere bahsettiği nimetlerin değerinin anlaşılmasında ve korunmasında Kur'an ve bilim temelli bütüncül bir anlayışın altını çizmektedir (Mizan, 2024).

Müslümanlar için Kur'an, sadece bir ibadet kitabı değil, aynı zamanda hayatın her alanına rehberlik eden kapsamlı bir ilahi metindir. Bu rehberlik, insanın hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarını kapsar. Müslümanlar, doğaya, çevreye ve toprağa yaklaşımda da Kur'an'dan ilham alarak bir "toprak ahlakı" geliştirebilirler. Kur'an, ilahi vahyin son halkası olarak, adalet, sorumluluk ve tevhid ilkelerini temel alır. Tevhid inancı, yeryüzünün ve içindeki tüm varlıkların Allah'ın bir emaneti olduğunu, insanın ise bu emanete riayet etmekle yükümlü olmasını gerektirir.

Kur'an'da geçen birçok ayet, kâinatın bir düzen içinde yaratıldığını ve bu düzenin korunmasının bir ibadet olduğunu öğütler. Örneğin, Allah'ın yeryüzünü yaşanabilir kılması, dağları, nehirleri ve bitkileri insana hizmet için yaratması, insanın bu nimetleri sorumsuzca tüketmemesi gerektiğine işaret eder. Aynı zamanda, kâinattaki her şeyin Allah'ı tesbih ettiği (İsra 17:44) vurgulanarak, kâinatın ibadetle mükellef olduğuna dikkat çekilir.

Kur'an, insana yeryüzünde bir halife (hizmetkar) olarak görev verdiğini bildirir (Bakara 2:30). Bu sorumluluk, sadece insanların birbirleriyle olan ilişkilerini değil, aynı zamanda çevre ve doğayla olan ilişkilerini de kapsar. Müslümanlar, toprağı ve doğal kaynakları tahrip etmek yerine, onları korumak ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde devretmekle yükümlüdür. Kur'an'daki "israf etmeyin" (Araf 7:31) uyarısı, doğanın dengesini bozmaktan, gereksiz tüketimden ve doğal kaynakları hoyratça kullanmaktan kaçınılması gerektiğini öğretir.

Bir "toprak ahlakı" geliştirme sürecinde Kur'an, adalet ve merhamet kavramlarına sık sık atıfta bulunmaktadır. Toprak, su ve hava gibi doğal kaynaklar, sadece bugünkü neslin değil, gelecek nesillerin de hakkıdır. Bu bağlamda toprağı korumak, çevreyi tahrip etmemek ve doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak hem dini hem de ahlaki bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. (Özdemir, 2007)

Müslümanlar, Kur'an'ın ışığında, toprağı ve doğayı koruma bilinciyle bir toprak ahlakı geliştirebilirler. Bu ahlak, insanın Allah'ın yarattığı düzeni muhafaza etme sorumluluğunun bir parçasıdır. Kur'an, her alanda olduğu gibi, çevre ve doğa konusunda da müminlere rehberlik eden bir kaynaktır. İslam medeniyeti, bu ilahi rehberliği izleyerek, doğayla uyumlu, dengeli ve adaletli bir dünya görüşünü benimsemeli ve bunu hayatına yansıtmalıdır.

Bu çalışmada, Tevhid ilkeleri çerçevesinde sürdürülebilir toprak yönetimi ele alınmış ve İslam'ın ekosistem dengesine dair rehberliği değerlendirilmiştir. Kur'an'da yer alan çeşitli ayetler, insanların yeryüzünde nasıl davranmaları gerektiğine dair bizlere rehberlik sağlar. Özellikle, toprak ve doğal kaynakların korunması konusunda bu ayetler, insanlara dikkatli ve sorumlu bir şekilde hareket etmeleri gerektiğini hatırlatır. Kur'an'ın öğretilerinden hareketle, toprağın korunması yalnızca çevresel bir görev değil, aynı zamanda ahlaki ve dini bir sorumluluk olarak ele alınmalıdır.

2. BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Tevhid prensipleri, tüm varlıkların yararlanması için yaratılan doğal kaynaklara herkesin erişimini sağlamayı, bunların bakımını ve korunmasını denetleme görevini kapsar. Kur'an'daki kaynaklar ışığında, sürdürülebilir toprak yönetimini bu prensipler çerçevesinde ele alabiliriz. Öncelikle, Kur'an'ın temel mesajı doğrultusunda bazı kavramlar açıklanacaktır. Bunlar; Tevhid, Mizan, Takva, İhsan, Rahmet ve Şükür'dür. (Mizan, 2024)

Tevhid: Allah, tüm varlıkların, her türün ve neslin Rabbi'dir. Allah'ın tüm yaratılmışların tek Rabbi olduğunu kabul ettiğimizde, O'na olan imanımız, O'nun yarattıklarına karşı en üst düzeyde iyilik yapmayı da gerektirir. Bu da tüm varlıklara takvâ ile, yani Yaratıcı'ya duyulan derin saygıyla yaklaşmamız gerektiği anlamına gelir. Tevhid, tüm varlıklara iyilik yapmayı, hiçbir yarattığı ahlaki değerlendirmeden dışlamamayı zorunlu kılar. Allah'ın birliğinin en temel ahlaki anlamı, O'nun tüm yarattıklarına iyi davranarak, O'na ibadet etmektir. Tüm varlıkların refahını gözetmemek, tevhid ilkesine aykırıdır.

Mîzân; Sözlükte “bir şeyin ağırlığını tahmin etmek, ölçüye vurmak, tartmak” anlamındaki vezn (zine) kökünden türemiş bir isim olan mîzân “tartı aleti, tartmada kullanılan ağırlık; adâlet” mânalarına gelir. Kur’ân’da “v-z-n” kökünden türemiş kelimeler farklı şekillerde yirmi üç (23) yerde, “mîzân” şeklindeyse dokuz yerde geçer. Bunlardan beşinde insanî ilişkilerde adâletli olmanın gereği, ikisinde vahiy ile birlikte mîzânın indirildiği, birinde kâinatın mîzân ile yaratıldığı, birinde de mîzânın bozulmaması gerektiği ifade edilmiştir.

Takva; Allah’a hürmet etmek ve O’nun yarattıklarına karşı davranışlarımızda dikkatli olmaktır. Hatta her türlü kötü duygulardan arınmaktır (Nursi, 1978). Her varlık, Allah’ın bir işaretidir ve yaratılışında bir sebep vardır. Bu nedenle, hiçbir varlığa keyfi davranılmamalı ve varlıklarının sebebi olan görevlerinden uzaklaştırılmamalıdır. Takva, yaratılmış her şeye özen gösterilmesini ve onların korunmasını gerektirir. Çünkü her varlık, Yaratıcı’sına karşı kendi ibadetini yerine getirir. Onların varlık sebebine zarar vermek hem o varlığa haksızlık hem de Yaratıcı’ya saygısızlıktır. Kur’an’da, "Allah katında en üstün olanınız, O’na en çok saygı göstereninizdir" (Hucurat 49:13) ifadesi, bu özen ve dikkatin asaletin özü olduğunu vurgular.

İhsan; amellerde en yüksek iyiliği ve güzelliği sergilemektir. Bu kavram, Allah’a kulluktaki hürmetin, O’nun yarattıklarına en büyük hayrı yaparak tamamlandığını ifade eder. Hz. Peygamber (s.a.v.), “Allah, her işte en yüksek iyiliği ve güzelliği tavsiye eder” buyurarak, iyiliklerin en güzelini yapmanın önemini vurgular. İhsan, yaratılışa gösterilen özenin en üst derecesini temsil eder ve her işin en mükemmel şekilde yapılması gerektiğini öğretir.

Rahmet; Allah’ın, Rahmân Rahîm olması, merhametinin her şeyi kuşatmasıdır: “Rahmetim her şeyi kuşatır” (Araf 7:156). Allah, kâinatı güzelliklerle donatmış ve bizlere bu güzellikleri algılayabilmemiz için çeşitli duyular ve duygular bahşetmiştir. Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.), "Merhamet edene Allah da merhamet eder; yerdekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin." (Ebû Dâvûd, Edeb, 58) şeklinde buyurmuştur.

Şükür; Minnettarlık ve şükür, Allah’ın lütuflarına karşı bir karşılık olarak gösterilmesi gereken önemli bir tutumdur. Allah’ın yarattığı güzellikleri ve nimetleri takdir etmek, şükürün en temel şeklidir. Bediüzzaman Said Nursi, (2012b) “Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor; sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir” diyerek şükürün insanın sorumluluğu olduğunu vurgular. Şükür, Allah’ın nimetlerine karşı duyulan derin minnettir ve bu, insan olmanın gereği olarak değerlendirilir.

Haşır ve Adalet; Öldükten sonra dirilip dünyada yaptıklarımızdan dolayı hesap vereceğimizi bildiren birçok Kur’an ayeti bulunmaktadır. İşte bu konuya işaret eden Zilzal Suresinde(7:8.) “kim zerre miktarı hayır işlerse onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlerse onu görür” ayetleri yer almaktadır. Kıyamet gününde sadece insanlar değil, hayvanların dahi aralarındaki hakları alacaklarına dair hadisler vardır. Bunlardan biri şöyledir: "Kıyamet gününde mutlaka haklar sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısas yapılacaktır." (Müslim, Birr, 60). Bu hadis, kıyamet gününde her türlü canlı arasında adaletin sağlanacağını, hakların mutlaka verileceğini ifade eder. Bu da Kur’an’da belirtilen genel hesap gününün adaletini pekiştirir.

Bu kavramlar ışığında, sürdürülebilir toprak yönetimi, Allah’ın yarattığı düzeni koruma sorumluluğumuzun bir parçasıdır. Topraklar ve doğal kaynaklar, Allah’ın bize verdiği birer emanettir ve onları korumak, kaynakların adil bir şekilde kullanımını sağlamak insanın görevidir.

3. DOĞAL DENGE İLE İLGİLİ TEVHİD PRENSİPLERİ

Doğal dengenin korunması ile ilgili birçok tevhid prensiplerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. "Mülk Allah'ındır."

Kur'an-ı Kerim'de "mülkün Allah'a ait olduğu" mesajını vurgulayan pek çok ayet bulunmaktadır. Bu ayetler, kâinatın ve içindekilerin tek gerçek sahibinin Allah olduğunu ifade eder. Aşağıda, mülkiyetin Allah'a ait olduğunu anlatan bazı ayetler yer almaktadır. Bunlardan bazıları;

"De ki: 'Ey mülkün sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden mülkü geri alırsın, dilediğini aziz kılar, dilediğini zelil edersin. Hayır Sen'in elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kadirsin'" (Al-i İmran 2:26).

"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Siz içinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah her şeye kadirdir." (Bakara, 2: 284; Tâhâ 20:6; Hadid, 57: 2; Nur, 24:33).

Görüldüğü gibi, bu ve daha birçok ayette insanların sahip olduğu mal ve mülklerin aslında Allah tarafından verildiği hatırlatılmakta ve Allah'ın bu mülk üzerindeki mutlak mülkiyeti dolayısıyla insanların paylaşımından sorumlu olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla tabiattaki bütün varlıklar da Allah'a aittir; Onun izni dairesinde kullanılmalıdır.

Dahası Kur'ân, Allah'ın "âlemlerin Rabbi" (rabbü'l-âlemîn) olarak övülmesiyle başlar. (Fatiha 1:1). Rabb kelimesi, bir yandan kulluk ettiğimiz Rab ve Efendi'yi, diğer yandan da her varlığı var eden, sonra onu rızıklandıran, besleyen, geliştiren ve kaderi tamamlanuncaya kadar ona rehberlik eden Var Eden'i ifade etmektedir. Ayrıca âlem kelimesi bir tür ümmet veya topluluk anlamına gelmektedir. Buna göre, insanlar âlemi, cinler âlemi ve yaratılmış varlıkların her bir çeşidi veya cinsi, bir âlemdir. Ayrıca insanların, cinlerin ve yaratılmış varlıkların diğer her bir çeşidinin her bir çağı veya nesli de bir âlemdir.

Dolayısıyla âlem terimi bütün yaratılmış varlıkları kapsar. Bu âlemîn (âlemler) kelimesinin önemli bir boyutu, gerçekliğin bizim için bilinmeyen sayısız boyutunu dikkate almak için farkındalığımızın ufkunu genişletmesidir. Birçok örnekte *Rabbü'l-âlemîn*'i 'tüm varlıkların Rabbi' olarak tercüme ederek terimin ahlâkî ve etik anlamlarına dikkat çektik. Allah; her türün, her neslin ve yaratılmış her bir varlığın Rabbidir. Allah'ın yaratılmış tüm varlıkların tek ve biricik Rabbi olduğunu Kabul edersek O'na bağlılığın tüm yarattıklarına karşı en üst düzeyde iyiliği gerektirdiğini anlarız. Zira yaratılmış tüm varlıklar, Allah tarafından yaratılmış olmaları nedeniyle yaratılıştan gelen bir değere ve kıymete sahiptir.

2. "İnsanlar da dahil olmak üzere tüm mahlûkat, mabudiyetten uzaklık noktasında eşit oldukları gibi, yaratılmışlık açısından da birdirler." (Nursi, 2012b) Bu ifade, yaratılmış olanların hiçbir şekilde mabud (ibadet edilecek varlık) olamayacağını ve yaratılmışlık açısından hepsinin aynı olduğunu, insanların ve tüm yaratılmışların Allah'a muhtaç olduğunu, Allah'ın ise hiçbir şeye muhtaç olmadığını vurgular. Dolayısıyla insan diğer varlıklar üzerinde sınırsız bir kullanım hakkına sahip değildir.

"Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye lâyıktır." (Fâtır, 35:15) ayeti olmak üzere birçok ayet bu hakikati desteklemektedir (İhlas, 112: 1-4; Nahl, 16: 20-21; Rahman, 55: 26-27). Bu ayetler, tüm mahlûkatın faniliğini ve Allah'ın yüceliği karşısında yaratılmışların bir olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İnsanın ve diğer

tüm varlıkların, yaratıcısına ibadet etme noktasında ve yaratılmışlık açısından eşit olduklarını, Allah'a bağımlı olduklarını ifade eder. Allah ise hiçbir varlığa muhtaç değildir; aksine, her şey O'na muhtaçtır.

3. "Mevcudat bir tek yaratıcının eseridir." ifadesi Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu ve O'ndan başka ilah olmadığını ifade eder. Bütün yaratıklar, yaratıcıları karşısında eşit olup, yalnızca O'na kulluk etmekle mükelleftirler. "İşte Rabbiniz Allah! O'ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O'na kulluk edin. O, her şeye vekildir." (En'am, 6: 102; Zümer, 39: 62; Yasin, 36: 81).

Bu ayetler, tüm varlıkların tek bir yaratıcı olan Allah'ın eseri olduğunu açıkça ifade eder. Allah'ın yaratmadaki kudreti ve her şeyi O'nun var ettiği gerçeği Kur'an'da sıkça vurgulanan bir temadır. Bu ayet, gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu ve O'nun yaratmada sınırsız kudrete sahip olduğunu vurgular.

4. "Kâinatta umumi ve mükemmel bir nizam ve hassas bir ölçü vardır." ifadesi, kâinattaki düzenin, denge ve ölçüyle yaratıldığını ifade eder. Bu düşünce, Kur'an'da Allah'ın kâinatta kurduğu mükemmel düzen ve ölçüyü anlatan birçok ayette geçer. İşte bu cümleyle ilgili bazı Kur'an ayetleri:

"Göğü Allah yükseltti ve dengeyi (*mizanı*) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adaletle tutun, eksik tartmayın." (Rahman, 55:7-9).

"O, birbiriyle tam bir uyum içinde yedi göğü yaratmıştır. Rahman'ın yaratmasında hiçbir düzensizlik göremezsin. Gözünü çevir bak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir bak; gözün aciz ve bitkin olarak sana dönecektir." (Mülk, 67: 3-4)

"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri *oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.*" ayeti, kâinatın gelişigüzel yaratılmadığını, bilakis bir amaç ve düzen içinde yaratıldığını ifade eder (Enbiya, 21:16; ayrıca bkz.: Yasin,36: 38-40 Zariyat, 51: 47. Hud, 1: 6).

Bu ve benzeri birçok ayet, kâinatta bulunan her şeyin *hassas bir denge ve mükemmel bir ölçüyle yaratıldığını, hiçbir şeyin tesadüfen meydana gelmediğini*, bilakis Allah'ın belirlediği nizam doğrultusunda işlediğini açıkça ifade eder Güneşin, ayın ve diğer gök cisimlerinin belirli bir ölçü ve düzende hareket ettiğini açıklar. Bu, kâinattaki nizamın ve ölçünün bir ifadesidir.

5. "Devamlı yenilenen tanzim ve tevziniyet vardır." ifadesi kâinatta sürekli bir düzenlenme ve yenilenme olduğuna işaret eder. Bu düşünce, Kur'an'da Allah'ın kâinatta kurduğu düzenin, sürekli işleyen ve yenilenen bir sistem olduğunu ifade eden ayetlerde karşılık bulur. Allah'ın gökleri genişlettiği ve kâinatta sürekli bir yenilenmenin olduğu bu ayetlerde ifade edilir. Kâinatın tanzimi ve tevziniyeti sürekli olarak yenilenmektedir. İşte bu anlamdaki bazı Kur'an ayetleri:

"Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, bozulmasınlar diye tutmaktadır. Andolsun ki eğer onlar bozulacak olursa, O'ndan başka kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halimdir, çok bağışlayandır." (Fâtır, 35: 41; Rad, 13:2; Zariyat, 51: 47-48).

"Göklerde ve yerde olan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir." (Rahman, 55:29) ayetidir, Allah'ın her an yeni bir yaratışta olduğunu ve sürekli olarak kâinattaki düzenin yenilendiğini açıklar. Bu da *tanzim ve tevziniyetin* devamlılığını gösterir.

Bu ayetler, kâinatta sürekli *bir düzen, dengeleme ve yenilenmenin* olduğunu ve Allah'ın yarattığı bu sistemin sürekli olarak işlediğini vurgulamaktadır. Allah, kâinattaki her şeyi kontrol etmekte ve dilediği şekilde düzenlemekte, yaratmakta ve yenilenmektedir.

6. "Her faaliyette bir hikmet ve fayda gözetiliyor." ifadesi, Allah'ın kâinatta yarattığı her şeyde bir amaç, hikmet ve fayda olduğuna işaret eder. Kur'an'da bu anlayışı destekleyen birçok ayet bulunmaktadır. Allah'ın yarattığı her şeyin bir hikmete dayandığı, her işinde bir amaç ve fayda olduğu Kur'an'da sıkça vurgulanmıştır. İnsanlar bu ilahi düzen üzerinde tefekkür etmeye ve bu düzen ve intizamdan dersler çıkarmaya davet edilirler:

"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar ve göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler. Ve derler ki: 'Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın. Sen (bundan) münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru!'" (Âl-i İmrân, 3: 191).

"Biz göğü, yeri ve bunlar arasında bulunanları boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Vay o inkârcıların ateşteki haline!" (Sad, 38: 27; Mü'minun, 23: 115; Mülk, 67:3; Bakara, 2: 299).

Bu ve benzeri ayetler, Allah'ın yarattığı her şeyde bir hikmet, fayda ve amaç olduğunu açıkça ortaya koyar. Her faaliyetinde bir hikmet gözeten Allah, kâinatta düzeni, dengeyi ve insanlara sunulan nimetleri de bu hikmetin bir parçası olarak yaratmıştır.

Tevhidi bakış açısıyla bakıldığında, mevcudattaki fayda ve maksadın sadece insana münhasır olmadığı anlaşılmaktadır. Kur'an'ın ifadesiyle "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur" (İsra 17:44) Bundan dolayı "Her şeyin, her zîhayatın neticesi, hikmeti, kendine ait bir ise, Sâniine ait neticeleri, Fâtırına bakan hikmetleri binlerdir." (Nursi, 1977)

7. "Mevcudat arasında çok geniş bir yardımlaşma vardır." ifadesi, kâinattaki varlıkların birbirleriyle uyum ve yardımlaşma içinde olduğunu ifade eder. Bu düşünce, Kur'an'da sıkça vurgulanan bir prensiptir. Allah, tüm yaratılışı bir düzen ve denge üzerine yaratmış ve varlıklar arasındaki ilişkiyi bir yardımlaşma ve hizmet mekanizması ile kurmuştur. İşte bu cümle ile ilişkili bazı Kur'an ayetleri:

"Allah, yeri yaratıklar için var etti. Orada meyve ağaçları ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?" (Rahman, 55: 10-13).

"O, hayvanları da yarattı; onlarda sizin için ısınma ve birçok fayda vardır. Hem onlardan yersiniz. Onları sabahleyin (otlağa) salıp akşamleyin getirirken görürsünüz. Onlar sizin yüklerinizi, ancak canlarınızı güçlkle taşıyabileceğiniz beldelere taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir. Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (ziynet olarak) kullanmanız için yarattı. Ve O, sizin bilmediğiniz daha neler yaratıyor!" (Nahl, 16: 5-8; Hicr, 15: 19-22).

Bu ve benzeri birçok ayet, yeryüzünün ve kâinattaki varlıkların insanlar ve diğer canlılar için nasıl bir yardımlaşma düzeninde yaratıldığını gösterir. Yeryüzü, Allah'ın emriyle çeşitli nimetlerle donatılmış, insanlar ve diğer canlılar bu nimetlerden faydalanarak hayatlarını sürdürmektedir.

Yeryüzündeki bitkilerin, suyun ve diğer doğal kaynakların yardımlaşmasıyla insanların beslenmesi ve hayatlarını sürdürmeleri sağlanır. Bu ayetler de doğadaki geniş yardımlaşmayı vurgular. Bu ayetler, kâinattaki varlıklar arasında Allah'ın koyduğu düzen ve yardımlaşma mekanizmalarını gösterir. Her varlık, Allah'ın hikmeti ve kudretiyle diğerlerine hizmet eder ve bu yardımlaşma, kâinattaki mükemmel dengeyi sağlar (Nursi, 1977),

8. "Her şey gayet yüksek bir kudret ve çok kapsamlı ve kuşatıcı bir ilimle yapılıyor.", ifadesi, Allah'ın kâinatı yaratırken sonsuz kudreti ve her şeyi kuşatan ilmi ile hareket ettiğini ifade eder. Kur'an'da bu anlamı destekleyen birçok ayet bulunmaktadır. İşte bu cümleyle ilişkili bazı ayetler:

"Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan (tek Allah), daima diri, (yarattıklarını) koruyup yöneten, (her an yaratıklarını gözetip ayakta tutandır). O'nu ne bir uyuklama tutar ne de uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan O'nun katında şefaata edecek kimdir? O, kullarının önlerinde ve arkalarında olan her şeyi bilir. Onlar ise O'nun dilediği kadarından başka, O'nun ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Onların korunması O'na zor gelmez. O, çok yüce, çok büyüktür." (Bakara, 2: 255; Tâ-Hâ 20: 98; Mülk, 67:14; Fatır,35: 44).

9. "Allah her şeyden bir şey; bir şeyden her şey yapıyor." ifadesi, Allah'ın yaratma gücünün sınırsız olduğunu ve her şeyin kaynağının Allah olduğunu ifade eder. Yani, Allah dilediği takdirde her şeyi yoktan var edebilir ve bir şeyden pek çok şey meydana getirebilir.

"O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir şeyin olmasını dilerse, ona sadece 'Ol!' der, o da hemen olur." (Bakara, 2: 117). Bu ayet, Allah'ın her şeyi yoktan var edebileceğini ve O'nun için hiçbir şeyin zor olmadığını anlatır.

"Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği yarandır. O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır. İşte Allah budur! Öyleyse nasıl (O'ndan) çevriliyorsunuz?" (En'âm, 6: 95; Rum, 30:19). Bu ve benzeri birçok ayet, Allah'ın bir tohumdan koca bir ağaç, ölü bir şeyden canlı varlıklar yaratabileceğini ve yaratma gücünün sınırsız olduğunu vurgular.

Başka bir ayette ise Allah'ın insanı yaratma sürecinin safhalar halinde olduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatılır (Mü'minün 23: 12-14). Bu ayetler, Allah'ın sınırsız kudretini ve yaratılışın nasıl O'nun emriyle kolaylıkla meydana geldiğini ifade eder. Allah, her şeyin yaratıcısıdır ve dilediği her şeyi dilediği şekilde var edebilir.

10. "Allahtan başka hiçbir şey yoktan var edemez; vardan yok edemez." Bu ifade, yalnızca Allah'ın yaratma kudretine sahip olduğunu ve her şeyin başlangıcının ve sonunun Allah'ın iradesiyle gerçekleştiğini ifade eder. Bu düşünce ile ilgili bazı Kur'an ayetleri şunlardır:

"O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir şeyin olmasını dilerse, ona sadece 'Ol!' der, o da hemen olur." (Bakara, 2: 117, Yasin, 36:81; Nahl, 16: 7).

Bu ayetler, Allah'ın yaratma gücüne sahip olduğunu ve yaratıcı olan ile olmayanın kıyas edilemeyeceğini vurgular Allah'ın yaratıcılık gücünün eşsiz olduğunu ve yoktan var etme, vardan yok etme kudretinin yalnızca Allah'a ait olduğunu açık bir şekilde ortaya koyar. Yaratma ve yok etme Allah'ın mutlak iradesine bağlıdır.

11. "Kâinatta pek azim ve geniş bir sehavet-i mutlaka (mutlak zenginlik; bereket) görünüyor", ifadesi, Allah'ın yaratışındaki cömertliği, her yerde bol rızık ve nimetler verdiğini ifade eder. Allah'ın insanlara sayısız nimet verdiğini ve bu nimetlerin hesaplanamayacak kadar bol olduğunu anlatır. Allah'ın nimetlerinin bolluğu ve zenginliği o kadar büyüktür ki, bunlar sayılamaz. İşte bu ifadeyle ilişkili bazı ayetler:

"O, size istediğiniz her şeyden verdi. Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür." (İbrahim, 14:34; Nahl, 16:18; Rahman, 55:13)

Bu ayetler, kainattaki bolluk, zenginlik ve cömertliğin Allah'ın sonsuz rahmetinin ve lütfunun bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Allah her şeyi bolca yaratmış, insanlara ve tüm mahlukata sayısız nimetler vermiştir. Rahmân Suresi'nde Allah'ın nimetlerinin çokluğu ve cömertliği tekrar tekrar hatırlatılır Ancak bol miktarda verilen bu nimetlerin hoyratça kullanılmasının nankörlük olduğunu ifade eder.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR TOPRAK YÖNETİMİ

Sürdürülebilir toprak yönetimi, toprağın ekosistem hizmetlerini bozmadan veya biyoçeşitliliğe zarar vermeden, toprak fonksiyonlarının sürdürülebilirliğini veya iyileştirilmesini sağlamayı amaçlar. Bu kapsamda, bitki üretimi ve su kalitesi gibi ekosistem hizmetler arasındaki denge hayati önem taşır. Toprakların kimyasal, fiziksel ve biyolojik özellikleri açısından farklılık göstermesi, onların ekosistem hizmetlerini sağlama kapasitelerini ve bozulmaya karşı dirençlerini doğrudan etkiler.

Tarım, toprak üzerinde yapılan çalışmalarla insanların ihtiyaç duyduğu bitki ve hayvanları yetiştirme faaliyetidir. Bu süreçte, artan tarımsal talepleri karşılamak için su kaynaklarının korunması, toprak verimliliğinin artırılması ve yerel tohumların geleceğe saklanması kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda biyolojik çeşitlilik ve su kaynaklarının korunması gibi unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Tarımsal üretimde kullanılan yöntemleri geleneksel, organik, endüstriyel, ekolojik ve entegre gibi farklı kategorilere ayırmak mümkündür. Sürdürülebilir tarım ise, toprağın verimliliğini artırırken, tarım uygulamalarının çevreye ve insan sağlığına zararlarını azaltmayı hedefler. Bu yaklaşımla, yenilenemeyen kaynakların kullanımını azaltarak, yenilenebilir kaynaklara dayalı bir üretimi modeli teşvik edilir.

Sürdürülebilir tarımın bazı ilkeleri şunlardır (FAO, 2016):

Toprağı koruyup geliştirmek: Toprak, doğal gübrelerle zenginleştirilmeli ve kimyasal gübrelerden kaçınılmalıdır.

Su kaynaklarını korumak: Su tasarrufu ve ekolojiye uygun bitkiler yetiştirmek önceliklidir.

Zararlıları doğal yollarla kontrol etmek: Kimyasal mücadele yerine entegre koruma yönetimi uygulanmalıdır.

Ürün rotasyonu uygulamak: Farklı tarımsal ürünlerin yetiştirilmesi hastalık ve zararlıları önleyerek tarımda çeşitlilik sağlar.

Küçük adımlarla başlamak: Yeni yöntemler önce küçük alanlarda denenmelidir.

Sürdürülebilir tarım, toprağı ve çevreyi korurken uzun vadede verimli tarımsal üretimi sağlar. Kimyasal girdi kullanımı, toprak ve çevreye zarar verirken, sürdürülebilir toprak yönetimi bu çelişkileri önleyebilir. Bu yöntem, küçük alanlarda yüksek verim elde etmenin yanı sıra, ekosisteme olumlu etkilerde bulunur ve yeni istihdam alanları yaratır. Ayrıca toprak yapısını ve biyolojik çeşitliliği koruyarak, uzun vadeli tarımsal üretimin devamlılığını sağlar.

Sürdürülebilir toprak yönetimi, toprağın destekleyici, sağlayıcı, düzenleyici ve kültürel hizmetlerinin, toprak işlevleri ve biyoçeşitliliği bozmadan korunması ya da geliştirilmesiyle mümkündür. Bitki üretimi ve su kalitesi gibi hizmetler arasındaki denge bu süreçte kritik rol oynar. Topraklar, kimyasal, fiziksel ve biyolojik özelliklerine göre farklı tepkiler verir ve bu da

onların ekosistem hizmetlerini sağlama kapasitelerini ve bozulmaya karşı dirençlerini etkiler. *Dünya Toprak Kaynaklarının Durumu* raporu, sürdürülebilir toprak yönetimini tehdit eden on ana unsuru sıralar: su ve rüzgâr erozyonu, organik karbon kaybı, besin dengesizliği, tuzlanma, kirlilik, asitleşme, biyoçeşitlilik kaybı, sızdırmazlık, sıkışma ve su baskını. Bu tehditler coğrafi bağlama göre değişiklik gösterse de hepsi ele alınmalıdır (FAO ve ITPS, 2015).

5. TEVHİD İLKELERİ İLE OLUMSUZ UYGULAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yukarıda zikrettiğimiz ayetler, insanların yeryüzündeki davranışlarına dair rehberlik sunar ve doğayı koruma konusundaki sorumluluklarımızı vurgular. Özellikle insanların sebep olduğu çevre tahribatını ile Kuran'da bildirilen Tevhid ilkeleri arasındaki ilişki dikkate değer. Bu bağlamda, toprak ve doğal kaynakların korunması da bizlere alemlerin Rabbi tarafından bahsedilen bir görev olarak karşımıza çıkar. Kur'an, insanların doğaya zarar verecek şekilde davranmamaları gerektiğini açıkça belirtir.

Toprak bozulmasına sebep olan süreçlerin başlıcaları. Şu şekildedir:

Erozyon, en başta gelen toprak bozulma sürecidir. Erozyon toprakta birçok olumsuzlukların sebebi olduğu gibi toprağın tamamen ortadan kaldırılmasını da netice vermektedir. Bu durum, toprağın karbon, besin ve su depolama yeteneklerini ciddi şekilde azaltmaktadır.

Kur'an samimiyetsiz ve gösteriş için yapılan iyiliklerin değersizliğine dikkat çekmektedir (Bakara, 2: 264). İnsanların yaptığı hayır ve yardımların niyetle değer bulduğunu, gösteriş için yapılanların tıpkı kısa ömürlü, sağlam temellere dayanmayan bir iş gibi olduğunu ifade ediyor. Bu ayeti toprak erozyonuyla ilişkilendirirsek, üzerinde biraz toprak bulunan kaygan bir kaya metaforu, sanki görünüşte iyi işler varmış gibi görünen, ama derinlere inildiğinde sağlam bir niyet ve temel bulunmayan durumları anlatıyor. Sağlam bir zemin olmadığı için, en ufak bir rüzgâr, yağmur ya da sel o toprağı süpürüp götürür ve geride çıplak, işlevsiz bir kaya kalır. Yani bu, toprak erozyonu nasıl toprağın verimini ve faydasını kaybetmesine yol açıyorsa, samimiyetsiz niyetlerle yapılan iyiliklerin de uzun vadede bir fayda getirmeyeceğini vurgulamaktadır.

Toprak erozyonunda, yüzeydeki verimli toprak katmanı yavaş yavaş kaybolur ve bu süreç durdurulmazsa zamanla toprak tamamen çıplak kalır, bir daha verim alınamayacak hale gelir. İşte gösteriş için yapılan iyilikler de böyledir; ilk başta bir değer gibi görünebilir, fakat niyeti sağlam olmadığından, geriye hiçbir şey kalmaz. Hayır işlerinin kalıcı ve faydalı olabilmesi için, tıpkı toprağı koruyup beslemek gibi, onları ihlasla (samimiyetle) yapmak gerekir.

Bu ayetten çıkarılacak bir ders, hayır işlerken, yardımlaşırken niyetimizin doğru olması gerektiğidir. Aksi takdirde, tıpkı toprak erozyonu gibi, ilk bakışta anlamlı görünen işler, bir süre sonra geride hiçbir iz bırakmadan yok olur. Bu bakış açısıyla hem bireysel olarak yaptığımız iyiliklerde ihlası korumamız gerektiği, hem de doğaya karşı sorumluluğumuzu unutmayıp toprağın korunmasına dikkat etmemiz gerektiğini söyleyebiliriz.

Şekil 1. Sağnak yağışla akıp giden toprağın altında açığa çıkan çıplak kaya

Yukarıda zikredildiği gibi Allah'ın yarattığı kâinat düzeni, bizlere büyük bir emanet olarak verilmiştir. Bu düzenin korunması hem şeri emirler hem de kevnî kanunlar (doğa kanunları) açısından bizim sorumluluğumuzdadır. Toprağın verimliliğinin devam ettirilmesi, doğal kaynakların korunması ve kâinatın dengede tutulması, Allah'ın bizlere sunduğu nimetlere şükürümüzün bir göstergesidir. Bu emanetin gereği yerine getirilmediğinde ise, doğal dengenin bozulması kaçınılmaz olur ve insanlar yaptıkları bu ihmalin sonucunu acı bir şekilde yaşarlar (Özdemir, 2024).

Toprağın erozyona uğraması, tıpkı ahlaki bir çöküş gibi yavaş yavaş gerçekleşir. İlk başta fark edilmez, ancak toprağın kaybolmaya başlamasıyla birlikte, Allah'ın toprak yoluyla bize sunduğu nimetler geri dönüşü olmayan bir şekilde yok olmaya başlar. Tıpkı sağanak yağmurla akıp giden verimli toprağın ardında çıplak ve kısır bir kaya kalması gibi (Şekil 1), kâinatın tahribi de önce küçük adımlarla başlar, ama fark edildiğinde çoğunlukla iş işten geçmiş olur.

Allah, kevnî kanunlara uymayanların cezasını bazen hemen vermez, tıpkı insanların günahlarının cezasını hemen vermediği gibi (Nahl 16:61). Ancak bu erteleme, insanlara hatalarını telafi etmeleri için bir fırsat olarak görülebilir. Doğayı koruma konusunda ihmalkâr davrananlar, bu fırsatı değerlendirmezlerse, sonunda karşı karşıya kalacakları felaketin önüne geçmeleri mümkün olmayacaktır. İklim ve çevre kaynaklı göç ve mülteci sorununa bu açıdan bakmak gerekir. Erozyon gibi çevresel tahribatlar da bu sürecin bir örneğidir; fark edilmesi zaman alır, ama etkileri fark edildiğinde artık geri dönüşü çok zor, hatta imkânsızdır (şekil 1).

Toprak organik maddesi, toprak fonksiyonlarını sürdürmek ve toprak bozulmasını önlemek için merkezi bir rol oynar. Ayrıca sera gazı emisyonları ile karbon tutma arasındaki dengeleme yoluyla iklimi düzenleme ve iklim değişikliğini hafifletme konusunda kritik bir rol oynar. Topraklar, Dünya'daki en büyük organik karbon havuzunu oluşturur. Topraktaki organik madde miktarı, atmosfer ve bitkilerdeki organik maddenin yaklaşık iki katından (1550 Gt) daha fazladır (Lal, 2013). Toprak organik karbonunun uygun olmayan arazi kullanımı veya kötü toprak yönetimi veya ekim uygulamaları nedeniyle kaybı, toprak kalitesinde düşüşe ve toprak yapısında bozulmaya neden olabilir, toprak erozyonunu artırabilir ve potansiyel olarak karbonun atmosfere yayılmasına neden olabilir.

Toprak organik maddesi, toprağın birçok fonksiyonunun yerine getirilmesinde doğrudan görev alırken toprak içindeki çok sayıda toprak canlısının yaşaması için gerekli gıda kaynağıdır. Toprak organik maddesinin azalmasına neden olan insan aktiviteleri toprak canlılarının yaşamını doğrudan olumsuz etkilemektedir. Halbuki topraklar insan ve bitkiler için yaşama ve beslenme ortamı olduğu kadar toprak canlılarının da yaşam ve beslenme

ortamıdır. Yani topraklar sadece insanlar ve bitkilere değil toprak canlılarına da aittir. Kur'an, bunu bütün canlıların kendilerine özgü bir topluluk olduğunu ifade etmekte ve dolayısıyla onların da toprak dahil dünyadaki su, hava gibi kaynaklardan yararlanma hakkı olduğuna işaret etmektedir (Enam, 6:38).

Tuzluluk, alkalilik, asitleşme ve kimyasal kirlilik, toprak bozulmasının diğer göstergelerindendir. Tuzlanma, toprağın sodyum, magnezyum ve kalsiyumun su ile çözünebilir tuzlarının birikmesidir. Alkalilik tuzlulaşmanın özel bir durumu olup sodyum tuzlarının baskın olmasıdır. Asitleşme atmosfere salınan kükürtlü sera gazlarının asit yağmurlarına dönüşerek toprağa karışmasıdır. Kimyasal kirlenme ise gübre, hormon, kimyasal ilaçlar, radyoaktif maddeler veya petrol ve ürünlerinin doğrudan ve dolaylı olarak toprağa karışmasıdır. Bu olumsuzlukların bir kısmı doğal süreçlerin sonucu olsa bile bu olumsuzlukların çoğu bilinçli veya bilinçsiz insan etkisiyle meydana gelmektedir. Bu süreçlerin sonucunda toprak verimliliği olumsuz olarak etkilendiği gibi toprakta yaşayan bitki ve toprak canlıları da zarar görmektedir. Kuran, bu süreçteki insanın sorumluluğuna doğrudan işaret edere; çevre tahribatına neden olan insanların bu dünyada dahi kısmen ceza göreceğine işaret etmektedir (Rum, 30:41).

6. SONUÇ

Sonuç olarak, günümüz tarımındaki asıl başarı, çevreye en az zarar vererek verimliliği artırmaktır. Bu hedefe, sürdürülebilir tarım yöntemleri ile ulaşılabilir. Sürdürülebilir tarım hem ekosistemi korur hem de tarımsal faaliyetlerin uzun vadede çevreyle uyumlu olmasını sağlar. Doğal kaynakların korunması, sadece bugünün değil, geleceğin de tarımsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek açısından kritik bir öneme sahiptir.

Sürdürülebilir tarım, hızla artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlarken, aynı zamanda toprağı, suyu ve biyolojik çeşitliliği korumayı da içerir. Üretim teknikleri, maliyetin düşük, verimin yüksek ve çevreye zararın en az olduğu şekilde düzenlenmelidir. Bu, sadece verimlilik odaklı değil, çevreye saygılı bir tarım anlayışını gerektirir. Tarımsal faaliyetler, yalnızca toprağı işlemekten ibaret değil, aynı zamanda üretimin doğayla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini ifade eder. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra bilim ve teknolojinin sağladığı yenilikler de göz önünde bulundurulmalı, bu sayede daha nitelikli ve sürdürülebilir tarımsal üretim mümkün hale gelmelidir.

Dini açıdan, sürdürülebilir tarım uygulamaları, İslam'ın temel kaynak metinlerinden hareketle bütüncül bir anlayışla değerlendirilmeli ve çevreye zarar vermeyen yenilikçi tekniklerden faydalanılmalıdır. Allah'ın yarattığı düzenin korunması, İslam'ın tevhid inancının bir gereğidir. İnsan, "halife-i arz" olarak, kullanımına emanet olarak verilen toprağa adaletli ve saygılı bir şekilde yaklaşmalıdır. Toprağa ve doğal kaynaklara gösterilen saygı, insanın Allah katındaki değerini artırır. Doğayı koruma ve onarma bilinciyle hareket eden birey ve toplumlar hem kendi yaşam kalitelerini yükseltir hem de gelecek nesillere sağlıklı bir dünya bırakma sorumluluğunu yerine getirir. Bu bağlamda, sürdürülebilir toprak yönetimi, hem inancımızın bir parçası olan sorumluluğumuz hem de ahlaki bir yükümlülüktür.

Toprağın korunması ve uygun bir şekilde kullanılması gerek batılı gerekse de doğulu filozof, fikir adamı ve sanatçılar tarafından da dile getirilmiştir. Amerikalı bilim insanı Aldo Leopold, bir "toprak etiği" anlayışına sahip olmamız gerektiğine çok önceden dikkat çekmiş; insanın doğa ile olan ilişkisinde bir ahlaki sorumluluğu olduğuna vurgu yapmıştı (Leopold, 1949). Ona göre, toprak, sadece üzerinde tarım yapılan bir kaynak değil, canlı ve cansız

varlıkların birbiriyle etkileşim halinde olduğu bir ekosistemdir. Leopold, insanların bu ekosistemin bir parçası olduğunu ve doğayla karşılıklı bir bağlılık içerisinde yaşamaları gerektiğini savunur.

Toprak etiğini ele alırken, Anadolu irfanının son temsilcilerinde Aşık Veysel'in "Benim Sâdık Yârim Kara Topraktır" şiirine dikkat çekmek istiyoruz. Zira Veysel bu şiirinde toprakla insan arasındaki derin bağı, vefa ve sadakatin simgesi olarak ele almakta ve bundan bir takım ahlaki değerler çıkarmaktadır. Veysel, toprağı, insan hayatının hem maddi hem de manevi temel dayanağı olarak görür. Şiirin her dizesinde, toprağın insana sunduğu nimetler ve onun karşılıksız cömertliği ön plana çıkar. Bu bağlamda, toprak, sadece insanın üzerinde yaşadığı bir zemin değil, tüm varoluşun, hayatın ve bereketin kaynağıdır.

Şair, toprağa olan minnettarlığını ifade ederken, aynı zamanda bir çevre ahlakı mesajı da vermektedir. Toprağın sunduğu nimetlerin, insanın emeğiyle ve doğayla uyum içinde çalışması sonucu elde edilebileceğini vurgular. "Kazma ile döğmeyince kıt verdi" dizesi, toprağa gereken özen gösterilmediğinde, doğanın kendiliğinden her şeyi sunmayacağını; emek, sabır ve sorumlulukla yaklaşıldığında bereketin ortaya çıkacağını anlatır. Bu, modern sürdürülebilir tarım ve çevre etiğiyle de örtüşen bir anlayıştır: Doğa ve toprak, insanın bilinçli ve ahlaklı bir şekilde yaklaşmasıyla karşılığını verir.

Veysel'in toprakla kurduğu bu duygusal bağ, çevre ahlakına da ışık tutar. Toprak, doğanın en temel parçasıdır ve ona yapılan her iyilik, aynı şekilde karşılık bulur. Bu şiir, insana, doğayı tahrip etmek yerine onu onarmak ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak gerektiğini hatırlatır. Aşık Veysel, toprağa derin bir saygı gösterir ve onun sadık bir dost olduğunu belirtir. Bu dostluk, insanın doğayla olan ahlaki ilişkisini yansıtır; insan doğaya nasıl davranırsa, doğa da ona öyle karşılık verir.

"Bir çekirdek verdim dört bostan verdi" dizesi, toprağın cömertliği ve insanın doğaya olan küçük katkılarının bile büyük karşılık bulacağını ifade eder. Bu, çevre koruma ve toprağa yönelik doğru yaklaşımlar sonucunda doğanın bize vereceği bolluk ve bereketi anlatır. Veysel'in "Hakkın gizli hazinesi toprakta" ifadesi ise, doğanın Allah'ın bir emaneti olduğuna ve onun sırlarının toprağın derinliklerinde saklı olduğuna işaret eder. Bu da, toprak ve doğayı korumanın, aslında ilahi bir sorumluluk olduğunu vurgular.

Görüldüğü gibi, Aşık Veysel'in bu şiiri, çevre ve toprak ahlakı açısından derin bir mesaj taşımaktadır. Toprağın insana verdiği nimetlere karşı insanın bir şükran ve sadakat borcu olduğunu hatırlatarak modern tüketim anlayışımıza köklü bir eleştiri getirmektedir. Toprağı hor görmek yerine, onu korumak ve ona emek vermek gerektiğini, ancak bu şekilde doğadan bereket alınabileceğini öğretir.

Müslümanlar açısından da bu mesaj, Kur'an'ın toprak ve çevre ahlakı ile uyumlu bir şekilde, doğayı Allah'ın bir emaneti olarak koruma sorumluluğunu yansıtmaktadır. Dahası, toprağa saygı göstermek, sadece ekonomik çıkarlar doğrultusunda kullanmak değil, ekosistemin dengesini koruyacak şekilde ona yaklaşımdır. "Toprak etiği", doğanın sömürülmesinden ziyade, onun korunması ve onarılması gerektiği anlayışını içerir. Bu ahlaki sorumluluk, toprağın, suyun, bitkilerin ve hayvanların haklarına saygı duymayı ve onların korunmasını sağlamayı gerektirir. Leopold'un bakış açısına göre, doğaya yönelik etik bir yaklaşım, insanın doğa ile uyum içinde yaşaması ve bu düzeni koruması anlamına gelir (Berkes, 2017).

Bu sebeple, çevre ahlakı ve çevre koruma hem dini bir görev hem de insanlık adına büyük bir sorumluluktur. Doğayı koruma adına attığımız her adım, Allah'ın yarattığı düzeni muhafaza etme çabasıdır. Rabbimiz tarafından bize verilen görevin yerine getirilmesi dolayısıyla Allaha karşı ibadetimizin bir parçasıdır. Dolayısıyla toprağımızı, suyumuzu ve havamızı kaybettiğimizde, telafi edilemez bir zararla karşı karşıya kalacağımız gibi. Rabbimize karşı da sorumluluğumuzu yerine getirmemi oluruz. Allah'ın doğa (kevni) kanunlarına riayet etmek, tıpkı şeri emirler gibi bizi daha huzurlu, dengeli ve bereketli bir yaşama yönlendirecektir.

7. KAYNAKÇA

- Berkes, F. (2017), *Secred Ecology*, (4th Edition). Routledge, NewYork, 394 PpAp. ISBN 9781138071490
- FAO, (2016). *Voluntary Guidelines for Sustainable Soil Management*. Food and Agriculture Organization, Rome,14 Pp.
- FAO and ITPS. (2015). *Status of the World's Soil Resources (SWSR) – Technical Summary*. Food and Agriculture Organization of the United Nations and Intergovernmental Technical Panel on Soils, Rome, Italy.
- IPCC, (2024) *The Intergovernmental Panel on Climate Change*, <https://www.ipcc.ch/>.
- Lal, R. (2013). *Soil carbon management and climate change*. *Carbon Management*, 4(4), 439-462. <https://doi.org/10.4155/cmt.13.31>
- Leopold, Aldo. (1949). *A Sand County Almanac*. Oxford University Press,
- Mizan, (2024). *Mizan:Dünya ile Bir Sözleşme*, ed. İ Özdemir. Üsküdar Üniversitesi Yayınları, No:67. İstanbul, 205 s.
- Nursi, S. (1977).*Sözler, Otuzuncu Söz*, Hizmet Vakfı, Elif Ofset, Ankara, s575.
- Nursi, S. 1978). *İşaratül İcaz*. Sözler Yayınevi,Özkan Ofset, İstanbul s43.
- Nursi, S. (2012a). *Lemalar*, 14. Lema. RNK, İstanbul, s108
- Nursi, S. (2012b). *Lemalar*, 17. Lema. RNK, İstanbul, s127.
- Özdemir, İ. (2007) “Kur'an Perspektifiyle Bir Çevre Etiği Anlayışına Doğru”, *İslam ve Ekoloji: Bahşedilmiş Bir Emanet*, edt.: R Foltz, F.M. Denny, A. Baharuddin, çev: Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Oğlak yayınları, 41-65.
- Özdemir, İ (2024). *Al Mizan: Dünya İle Bir Sözleşme*. (Ed) Üsküdar Üniversitesi Yayınları: 67, Üsküdar Üniversitesi, Çevre Ahlakı Forumu Yayınları: 2, İstanbul. ISBN: 978-605-9596-90-9